

Ono što na kraju valja još spomenuti — to je činjenica da su u širok fokus istraživanja Divne Zečević ušle i pučke književne tvorevine gradišćanskih Hrvata.

Nives Ritig-Beljak

Ethnologia Scandinavica, A Journal for Nordic Ethnology, sv. 9, 1979, Editor Nils-Arvid Bringéus, Berlings, Lund 1979, 223 str.

Ovaj broj godišnjaka skandinavskih etnologa, koji izlazi na engleskom jeziku, posvećen je odnosu komunikacijske teorije i etnologije i rezultat je jednog znanstvenog sastanka o toj temi. Stoga se uz osnovne tekstove objavljuju i kritički komentari.

Skandinavska etnologija oduvijek je imala ugled u evropskoj etnologiji. Taj ugled kao da u posljednje vrijeme raste, sudeći po sve češćem citiranju skandinavskih autora u njemačkoj etnologiji. U nas je ipak nedovoljno poznata; pogotovu su nam nepoznati suvremeni razvoji te znanosti. Upravo zbog toga svaki bi od objavljenih članaka i komentara zasluživao detaljan osvrt, što, naravno, nije moguće.

Podrobnije ću prikazati uvodni članak N. Bringéusa, a ovdje navodim sve teme i autore: Nils-Arvid Bringéus: Komunikacijski aspekt u etnologiji i folkloru; Carsten Bregenhøj: Simbolički jezik i masovne komunikacije; Reimund Kvideland: Usmena transmisija u procesu enkulturacije; Jonas Frykman: Ritual kao komunikacija; Anne Louise Gjesdal Christensen: Zgrade kao komunikacija; Bo Lönnquist: Simboličke vrednote u odijevanju; Mátyás Szabó: Upotreba i potrošnja stvari; Ake Daun: Društvena i kulturna integracija u gradskim naseljima; Wigdis J. Espeland: Pojam identiteta u vezi s grupama izopćenih i manjinama.

Sve te teme upućuju na etnološki pristup koji još jednom i na nov

način definira kulturu kao proces priopćavanja znakova i simbola. Kultura je zajednica kodova: kulturna zajednica određena je zajednicom kodova tvrdi Ake Daun. Simboli, za razliku od znakova, specifično su kulturna ekspresija. Studij komunikacija uči nas da neka stvar nije samo stvar nego da ona nešto predstavlja. Kola nisu samo prometno sredstvo; ona su artefakt koji nešto govori o svojem vremenu i o onima koji se njima služe« (Bringéus, str. 8).

Radi se zapravo o slijedećem: ako odnose među ljudima promatramo kao isprepletenost razmjene informacija, među ostalim i kao različite sustave priopćavanja obavijesti o simbolima, onda ćemo i tradicionalne etnološke teme, ili građu, tako moći protumačiti. Ljudi naime ne priopćavaju obavijesti samo i isključivo jezikom. Postoji mnogo neverbalnih načina implicitnih i eksplicitnih komunikacija. Svako komuniciranje ima svoja pravila. Ako u ljudno skinem šešir pred nekom starijom osobom, nisam je samo pozdravio nego sam joj iskazao poštovanje. Uvažio sam naime društveno pravilo da starije treba poštovati. Ako međutim pri susretu uzviknem »zdravo«, iskazao sam drugačiji odnos i poštovao drugo pravilo, kaže Bringéus.

Sama tradicija kao društveni proces nije ništa drugo nego komunikacija, smatra Bringéus u svojem uvodnom članku. Kako se etnologija bavi dijakronom i sinkronom razinom kulture, terminom tradicija mogli bismo obuhvatiti dijakrone razine i procese a komunikacijom sinkronu, suvremenu razinu tog procesa. To više što se metode komunikacija, sredstva i brzina širenja procesa razlikuju u prošlosti i danas. Budući da je komunikacijski proces ipak uvijek sinkron i dijakron, ne možemo ga zamisliti ni kao vertikalnu ni kao horizontalnu liniju. Najbolje ga simbolizira spirala koja sjeđinjuje prošlost, sadašnjost pa čak i budućnost i ilustrira cirkularnu interakciju među ljudima u komunikacijskom kontekstu. Ovaj komuni-

kacijski pristup stoga nije strukturalistički.

U promatranju te interakcije Bringéus vidi mogućnost za integraciju etnologije i folkloristike (istraživanje sadržaja i istraživanje ekspresije u komunikacijskom procesu) ali i etnologije i drugih društvenih znanosti. Komunikacijski aspekt etnološkog pristupa ne dehistorizira etnologiju, ali i ne obavezuje na isključivo povijesno istraživanje. Premda će etnolog uvijek u svoje razmišljanje uključiti cijelu spiralu, tj. i prošlost i sadašnjost pa možda i budućnost, svaki istraživač može odabrati koji će isječak vremena obraditi u svojem istraživanju.

Konkretno radi se o slijedećem: pojave kao što su običaji ili način odijevanja ili jela ili pak uređenje stana svakog pojedinca, u svakoj ljudskoj grupi imaju određenu »gramatiku« i simboliziraju određena shvaćanja, vrednote i društvene odnose. U svojoj cjelini uređenje jednoga stana ili način odijevanja jedne obitelji ili pojedine osobe daje cijeli sustav informacija o toj obitelji: o njenom društvenom i ekonomskom statusu, o njenom porijeklu, o zaposlenju pojedinih članova i o njihovoj dobi, o međusobnim odnosima u obitelji, o njihovim vrednotama i etničkoj pripadnosti. Promatrana na taj način materijalna kultura prestaje biti isključivo materijalnom. Istraživanje materijalne kulture prestaje biti istraživanje predmeta izvan vremena i socijalnog prostora: ono se vezuje uz čovjeka i povezuje s ukupnošću njegovih tvorevina.

U tom smislu komunikacijski pristup nov je izazov za etnologiju. Ali on iziskuje kompleksno istraživanje. Kad je riječ o materijalnoj kulturi, kaže Bringéus, potrebno je sabrati kompletnu opremu domaćinstva, cjelokupnu garderobu, a ne samo pojedine predmete. U suprotnom slučaju postupamo kao da smo instrument isključili iz cjeline orkestra. Instrumenti se međusobno kontrastiraju, jednako kao svakodnevni pribor za jelo s onim nedjeljnim ili onim koji se poslužuje kad su gosti

na ručku... Bringéus međutim ne smatra da komunikacijski pristup u etnologiji treba shvatiti i primijeniti kao »djevojku za sve«, on doista ima i svoja ograničenja. Povijesne procese, društvene i psihološke odnose koji tvore kulturu ne može se istražiti ni tumačiti isključivo komunikacijom ili gramatikom simbola.

»Ali, završava Bringéus, ako nam se desi da izgubimo atomističke informacije onakvog tipa kao što su nam ih, na primjer, davala velika i skupa atlasna istraživanja na makrorazini, ne smatram to prevelikim gubitkom. U vrijeme kad masa informacija raste divovskim koracima, ne možemo težiti samo činjenicama koje nas okružuju nego moramo nastojati da se u tome orijentiramo. Potrebne su nam teorije, aspekti i koncepcije koje će povećati naše razumijevanje mehanizama ili snaga koje grade odnosno mijenjaju naš svijet i koje ga usprkos svemu pretvaraju u kozmos a ne u kaos« (16).

Dunja Rihtman-Auguštin

The Reversible World, Symbolic Inversion in Art and Society, Edited and with an Introduction by **Barbara A. Babcock**, Cornell University Press, Ithaca and London 1978, 303 str.

Pothvat izdavanja i objedinjavanja radova sa simpozija **Oblici simboličke inverzije** (Američko antropološko društvo, 1972) poduzet je iz jednostavne zamjedbe. Tamna strana ljudskog iskustva, njegova nepoziva prožetost negativnošću nije našla svom značenju primjeren tretman u znanostima. Autorica uvoda u vrlo iscrpnom predgovoru taj nesklad tumači opasnostima koje se vezuju uz pohvalu negativnog, te činjenicom da, usredotočiti se na negativno znači suprotstaviti se nekim od najžilavijih psiholoških navika naše kulture i uvijek tvrdokornom pozitivističkom naglasku društvenih znanosti.

Simbol, ta eminentno ljudska tvorevina, neizbježno je svojom sjenoovitom stranom uronjen u negativno